

מראי מקומות - בבא מציעא נ"ט

מש"כ המאירי בברכות (מג:): דאמרו נוח לו לאדם וכו' "דרך צחות", משמע דאי"ז אלא דברי אגדה ואין למדין ממנו. וע"ע שם דין אם מותר לחלל שבת כדי להציל משהו מהלבנת פנים (לפי שי' תוס' ור' יונה דהוי חיוב גמור ליהרג), וע"ש שכ' דאין היתר לחלל שבת אלא להציל חבירו מסכנת גופני ממש, אבל בהלבנת פנים, נהי דחייב למסור עצמו שלא לעבור החטא הגדול של הלבנת פנים, זהו משום שכדאי לאבד נפשו שלא לעבור על חטא זה, אבל להציל אחר מהלבנת פנים גרידא, אי"ז כדאי לחלל שבת, ע"ש באריכות.

(ג) **מנ"ל מתמר, דכתיב היא מוצאת - הק' המהר"ם שי"ף** (כאן ובכתובות סז:), מהו הראי' מתמר, דלמא סברא דאם ירצה להודות יודה ע"י הסימנים, ואם לא יודה, תלבין פניו כדי להציל נפשה. ובכתובות תי' דכיון דשילחה אליו הסימנים, א"כ אם שוב לא יודה, לא תהי' יכולה לומר דמשלו הוא, דשוב אין לה שום ראי', וא"כ שפיר מוכח מזה דנוח לו לאדם וכו'. עוד תי' **הבנין ציון** (קע"ב) ע"פ מש"כ תוס' כאן, דהראי' הוא ממש"כ היא מוצת בלא האל"ף, לשון ויצת אש בציון, דהיינו שהיתה קרובה לאש, ושוב לא יהי' לה פנאי לשלח לו בפירוש דממנו הי' אם לא הי' מודה, ולכן שפיר הוי ראי' דנוח לא לאדם וכו'.

(ד) **עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונהו - כ' הנמוקי יוסף** (לב: בדפיו) "מהא דעם שאתך בתורה ובמצוות אל תונהו למדנו שלא הזהיר הכתוב באונאת דברים אלא יראי השם". וע"ע **בריטב"א דפי'** עם שאתך, דהיינו אשתך, ולכאו' לא הי' לו הגירסא "בתורה ובמצוות". ובשטמ"ק בשם ר' יהונתן כ' "כלומר, או במצות, אע"פ שאינו חכם, אל תונהו כיון דמבני ישראל הוא".

(ה) **מיום שנחרב בהמ"ק נעלו שערי תפלה - כ' הסטייפלר זצ"ל** בחיי עולם (פרק כ"ח),

(א) **אבל המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב - כ' רש"י באבות (ג', י"א) "ולא ידענא היכי מפיק לי' מקרא".** וכ' התוס' יו"ט (שם) כי זה נכלל ב"כי דבר ד' בזה", דהיינו דכיון דאדם נברא בצלם אלקים, והוא מבזהו, א"כ נמצא דמבזה "ענין ד'" (ו"דבר" היינו "ענין"), וא"כ שפיר י"ל דאין לו חלק לעוה"ב. וכ' הרמב"ם (פיה"מ בהקדמה לפרק חלק, מיד קודם שהביא הי"ג עקרים) "אמרו המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב ... לפי שלא יארע מעשה מן המעשים הללו, ואע"פ שהם קלים כפי שמדמה המדמה, אלא מנפש גרועה שאין בה שלימות, ואינה ראוי' לעוה"ב".

(ב) **נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים - כ' תוס' בסוטה (י:)** דמה דלא חשיב הלבנת פני בהדי הג' עבירות דאמרי' בהו יהרג ולא יעבור, היינו משום דעבירה זו דהלבנת דמים אינו מפורש בקרא. ומבואר דס"ל לתוס' דמדינא אמרי' דהלבנת פני רבים הוא נכלל בדין יהרג ואל יעבור. וכן לכאו' מבואר מדברי ר' יונה על אבות (ג', י"א) דכ' שיש ג' אבות דברים שהם יהרג ואל יעבור, וגם יש להם תולדות, ותולדת רציחה הוא הלבנת פני חבירו. נמצא דס"ל דיהרג ולא יעבור, ומה דאינו חשיב בהדי הג', היינו משום דבאמת תולדת רציחה הוא, ולכן אי"צ למנותו בפנ"ע. וע"ע **בחי' הגרי"ז** (סוטה שם) דהעיר דהי' שייך לומר דאי"ז אלא מדת חסידות להפיל עצמו לכבשן האש, אבל ביאר דמה דתוס' לא ס"ל כן היינו משום דס"ל דאם לא היתה חייבת להפיל עצמה, אז גם לא היתה מותרת לעשות כן [אולם לכאו' צע"ק, דהא קודם מתן תורה לא הי' הדין של וחי בהם, וא"כ אפי' אם לאחר מתן תורה אמרי' יעבור ולא יהרג, מ"מ קודם מתן תורה לכאו' הו"ל יהרג ואל יעבור, וע"ע. וע' **בבנין ציון** (קע"ג) שהביא דאולי תמר הי' לה דין ישראל, כמו השבטים עצמם (ולכאו' לדבריו נמצא דהוי מצווים בוחי בהם, ולכאו' ק' לומר כן, וודאי הוי כנגד מש"כ הרא"ם בפ' שמות דמה שהי' משה רבנו חייב מיתה על שלא מל בנו במקום סכנה הוא משום שלא הי' מצווה בוחי בהם). עוד דן שם אם מותר לבן נח למסור עצמו למיתה, דאולי כל האיסור הוא לאבד עצמו לדעת ממש, ע"ש מש"כ בזה]. **אולם ע' בפני יהושע** כאן דמשמע דרק היתר הוא לעשות כן, ואי"ז נחשב מאבד עצמו לדעת, אבל אינו חייב. וכן ע' **במנחת שלמה** (א', ז', ד"ה ומדי) שהביא

דהתורה כבר אמרה לא בשמים היא, א"כ למה יצתה בת קול כלל. וכ' רב נסים גאון (ברכות יט.) ב' מהלכים, או דבאמת לא אמרה הבת קול אלא דהלכה כמותו בכל מקום, וא"כ יש לנו לומר דכוונתו לכל מקום חוץ ממקום זה, ובמקום זה באמת אין הלכה כמותו, ונמצא דדברי הבת קול נכונים [ועדיין אינו מיושב כל הצורך, דא"כ למה הבת קול יצתה כלל, ואולי יש ליישב זה ע"פ מש"כ תוס' דלכבוד ר"א יצא]. עוד כ' דיצתה הבת קול כדי לנסות את החכמים אם יניחו הקבלה שהיא בידם משום הבת קול או לא.

(י) **לא בשמים היא - ביאר בדרשות הר"ן (דרוש שלישי, ד"ה והענין, ועוד דוכתי שם) הענין כך, דבאמת ראו מכח כל האותות שהביא ר' אליעזר דהאמת הי' אתו, וסברתם הי' היפך האמת. אולם כיון דכבר ניתנה התורה לאדם, א"כ שוב על החכמים שבכל דור לפרש התורה כדעתם. ואם כפי דעת רוב החכמים הי' תנור של עכנאי טמא, א"כ אפי' אם כפי האמת, בדעת עליון צריך להיות דינו טהור, לא קיי"ל כן לדינא, אלא כדעת החכמים.**

(יא) **אין אנו משגיחין בבת קול - ע' בשם הגדולים להחיד"א דהק' (בערך ר' יעקב החסיד) על השו"ת מן השמים, איך יכריע ע"פ התשובות מן השמים, הרי אין משגיחין בבת קול. והאריך בזה, וצידד ב' תירוצים. א) דקיי"ל דבאמת משגיחים בבת קול, ודלא כהרמב"ם. ב) דאף דקיי"ל דאין משגיחים בבת קול, לא אמרי' כן במקום שנח' החכמים בדין ואין יכולין להכריע, בכה"ג שפיר משגיחין בבת קול, ולכן שפיר הי' יכול לשאול מן השמים, משא"כ הכא, דהכריעו רוב חכמים דלא**

כר"א [ולכאור' זה תלוי בב' תירוצים בתוס', דלתי' ראשון ס"ל לתוס' דבאמת אין משגיחים בבת קול להכריע כנגד הרבים, אלא לחזק הדין דלעולם הולכים אחרי הרבים. ובתי' ב' משמע דמה שלא משגיחים כאן הוא משום דרק לכבודו הי' בת קול, אבל אם הבת קול הי' ס"ל כן שפיר היינו משגיחין בו, וצ"ע בזה].

(יב) **אף הוא קרע בגדיו וחלץ מנעליו - כ' תוס' דאף דהגמ' במו"ק נסתפק אם מנודה צריך קריעת בגדים וחליצת מנעל, אין מכאן ראי', דאולי רק מצער עשה כן. וע"ע בתוס' במו"ק (טו: ד"ה לא אשאר [ב']) דכ' דאולי הי' מחמיר על עצמו, א"נ דהי' מספקא ליה ג"כ [ולכאור' כוונתו בהי' מחמיר על עצמו, היינו לא מספק, אלא כמש"כ תוס' כאן דמצער עשה כן, או דעשה לפני משורת הדין, וצ"ע].**

דנראה דכוונה ננעלו היינו שאין בטוח שיהא תפלתו נענה, אבל ודאי תפלתו מועלת.

(ו) **כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה, שנא' הנה ד' נצב על חומת אנך ובידו אנך - הק' המהר"ם שי"ף, הא ע"כ קרא זה מנבא עמוס קודם חרבן הבית, ואז היו כל השערים פתוחים, וא"כ איך אמר דכל השערים ננעלו, והניח בקו' (ומה שהביא הראי' מדוד שמא אל דמעתי אל תחרש, היינו דדוד הי' מתפלל דאם יהיו השערים ננעלו מאיזה טעם, עדיין לדמעתי אל תחרש.**

(ז) **הכל נפרע ע"י שליח חוץ מאונאה - ביאר השטמ"ק בשם ר' יהונתן דכיון דאין הנקמה נעשית אלא ע"י שליח, א"כ פעמים שהשליח הוא רחוק ואינו יכול להנקם מיד, ובין כך פורענות שהה לבוא, אבל בשערי אונאה, הקב"ה דן בכבודו ובעצמו, והפורענות ממחרת לבוא, לפי שברגע א' הוא דן כל העולם.**

(ח) **אם הלכה כמותי הרוב זה יוכיח, וכו' - הק' בספר תולדת אדם (פרק י"ד), למה הביא כ"כ אותות, אם אינם מאמינים באות הראשון, למה יאמינו לאות האחרון. ועוד, למה אותות אלו דוקא. וביאר, שיש ג' מדות המפריעים אדם מתורתו. א) רדיפה אחר תאוות, (ב) גאוה, (ג) עצלות. ולזה בא ר"א להוכיח דראוי לפסוק ההלכה כמותו, שהרי אין בו ג' מדות מגונות אלו. מתחלה הוכיח מהחרוב, דזהו משל למדת הסתפקות, וכמו שמצינו ד"חנינא בני די לו בקב חרובים מע"ש לע"ש", ואמר בשביל שיש לו מדת הסתפקות ראוי לפסוק כמותו, וענו דלא כל מי שיש לו מדת הסתפקות הדין כמותו. ושוב הוכיח מהמים, שהוא רמז לעניות, דמה מים תמיד הולך למקום השפל, וכו', ואמר דמשו"ה ראוי לפסוק כמותו, ועוד פעם השיבו לו וכו'. ושוב הביא ראי' מכותלי ביהמ"ד, דהם יעידו דלא הי' עצל אלא דשוקד הי' על דלתי ביהמ"ד, ולכן שפיר יש לפסוק כמותו, ועוד פעם השיבו לו וכו'.**

(ט) **יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום - יש לעי', כיון**

אולם ע' ברמב"ן שהוכיח מכאן שלא הי' ר"א
בנידוי אלא בחרם, ובחרם ודאי צריך לחלוץ
מנעליו. והריטב"א כ' דבהרבה מקומות
בש"ס מצינו דאיבעיא לן ולא אפשר
במקום א' ומכריעין במקום אחר.

(ג) לא הוה שבקה לי' לר"א למיפל על אפי' - הק'
הריטב"א, איך שייך שלא תזוז ממנו כל היום,
וכ' דמכאן הביא רבו ראי' שאסור להפסיק
בשיחה ובדברים אחרים שאינם בענין תפילה
בין תפילה לנפילת אפים [ולא ביאר כוונתו, ומה בכך,
האם אסור שוב לומר נפילת אפים, ולכאור' כוונתו כהב"י דלהלן].
וע"ע בבית יוסף (או"ח קל"א, א') שהביא
מתלמידי הרשב"א שהיתה מפסקת אותו בין
תפילה לנפילת אפים, וא"כ שוב אם הי' נופל
אפים לא הי' תפלתו כ"כ נשמעת. אולם
המג"א (שם, א') הביא משו"ת ריב"ש (תי"ב)
דהיתה אשתו של ר"א ממשכת עמו בדברים
עד שישכח ליפול, וכ' המג"א דלפ"ז אזלא
ראיית הריטב"א. וע"ע בריב"ש שם שהוכיח
מסוגיין דנפילת אפים אינו חובה גמורה אלא
הי' מנהג מזמן חז"ל [וההוכחה הוא רק לשיטתו, דס"ל
דלמעשה ר"א לא אמרה, אבל לפי הב"י, דאמרה ורק דלא היתה
תפלתו נשמעת כ"כ, אין ראי'].

(ד) כך מקובלני... כל השערים ננעלים חוץ
משערי אונאה - פי' היעב"ץ, דמה שהי' זה
חשיב אונאה, היינו משום דבאמת לא הי'
חייב נידוי, שהרי לא הורה הלכה למעשה
כנגד חבריו. ואף דהיו צריכים לעשות כן
למגדר מלתא, מ"מ לא נוקו מעונש עלבונו
של ר"א.

(ט) והלוחצו עובר בשנים - פרש"י דוחקו,
ובהמשך דוחקו לתבוע חובו [וצ"ע הגדר בזה, דהא
ודאי יכול לתבוע חובו ממנו, ומה נקרא לוחץ, וצ"ע]. וביראים
(סי' קפ"א) כ' דלחיצה אינו יודע מה היא,
כשהוא אומר לא תהיה לו כנושה, דהיינו
לעבור לפניו באופן שנראה כתובעו, היינו
לחיצה, וביאר דהיינו דצריך ללכת לפניו
משורת הדין עם הגר, ואין להעמיד עצמו על
דיני תורה [ועי' בהגהות הגר"פ שם שהק' מהו הראי' מהא דלא
תהי' לו כנושה, וצ"ע].